

## **A kádármesterségről röviden**

Nagyapám, Galkó Péter (1907–1998) emlékére

Az emberiség történetében a hordókészítés az egyik legrégebbi ipar. Feltalálása az ókorban a görögöknek tulajdonítható. Platon nővérének fia, Speusippus görög filozófus (i. e. 394–334) találta fel a dongából való hordó készítését. Azelőtt állati bőrből készült tömlőket használtak folyadékok tárolására és szállítására.

Az első kádáripari szakkönyvet a világhírű matematikus és csillagász, Johannes Kepler (1571–1630) írta és adta ki 1615-ben. Az évszázadok folyamán a hordók elkészítése számtalan változáson ment át. Változtak a felhasznált anyagok és az elkészítés módja is. A régebbi fa abroncsosozású hordók helyett az erősebb nyomásnak ellenálló vas abroncsosozású hordók készülnek, folyton tökéletesedő kéziszerszámokkal és a kor színvonalának megfelelő gépekkel.

A magyar kádáripár már Szent István idejében is jelen van. Amikor 1015-ben megalapította a pécsváradi apátságot, az idetelepített szerzetesekkel több iparos közt hat kádár is letelepedett. A tihanyi apátság alapításakor 1055-ben szintén említés esik két kádárról.

Az első, szervezetbe tömörülést igazoló okmányok 1376-ból származnak, s igen fejlett kádáriparról tanúskodnak. A céhek alakulása is akkor kezdődik. Az újabbkori céhek emlékei közül legrégebbi a pesti kádárok céhe, a budai kádárcéh 1763-ban kapta céhlevelét.

Agrár-ipari országunkban mindig jelentős szerepet játszott tehát ez a szakma, s mint ilyen a mindenkori államhatalom gondoskodása övezte, főként borgazdaságunk érdekében.

A XVI. században általános jelenség volt a hordók idegenből való behozatala, mivel a helyi mesterek nem tudták a nagy keresletet kielégíteni.

Kádáripárunk felfelé ívelését sajnos derékba törte az 1875-ös évben tomboló filoxéra járvány, amely évtizedekkel vetette vissza a szőlőgazdálkodásunkat, s vele a kádáripárt. Szüleink nagy része kipusztult, így a régi kádáriparra nem volt nagy szükség.

A mesterek ekkor a küllhoni piacokat hódították meg, s 1926-ig virágzott kádáripárunk.

Az ezután következő gazdasági romlás, a külföldi hordó vámmentes behozatalának engedélyezése sajnos ismét visszavetette a fejlődést, a negyvenes években sok kitűnő kádármester vándorolt nyugatra, s ausztriai, német és belga hordógyárak munkásaiként, sokszor vezetőiként helyezkedtek el.

Nézzük, mi a helyzet ebben az időben Edelény kádáriparában?

### **Az edelényi kádármesterség a XX. század elején**

Edelényi egykori kádármesterek szerint a második világháború előtt két kádármester dolgozott: Krizsán Lajos (1890–1966) és Galkó Péter (1907–1998), később a háború után Tömöl Béla (1916–1991) és a nála tanuló Suszter János (1923–1997) is végezte ezt a munkát. Két–három évig kellett segédként dolgozni egy kádármester keze alatt, s ezután tehetett mestervizsgát a tanonc.

A vizsga egy bizottság előtt elkészítendő kádáripari termék (remek) készítéséből és elméleti kérdések megválaszolásából állt. A remek általában kis hordó volt, melyet nehezebb elkészíteni, mint a nagy hordót. A kádár a hordón kívül még számtalan dolgot készített, pl.: puttonyt, virágédényt, kármentőt, rocskát, borvedret, meritőt, kútvedret, dézsát, töltikét, itató csöbröt stb. Készült továbbá sokféle lúgozóedény, mivel ekkoriban a lenvásznak fehéritése ezekben történt. A lúgozó készülhetett puhafából, pl.: nyár, hárs, fenyő, a hordó azonban leginkább tölgyfából készült, az volt a legjobb.

A tölgyfa kellően tömör és nehéz ahhoz, hogy kitűnő hordókat lehessen készíteni belőle. A fát az erdőről szereztek és rönkökre vágták, amiben görcs volt, fokozott figyelemmel kellett kísérni, mivel megnehezítette a hordókészítést.

A rönköket nem mindig fűrészelték, a régi módszer szerint fejszével hasították. Belevágták a fejszét és bunkóval verték. Ezután következett a nagyolás, amikor is donga alakúra vágták. Meg kell említeni, hogy a hordókészítéshez szükséges deszkát készen lehetett venni a kereskedelemben. Különböző méretek léteztek, pl. colos, ötnegyedes, hatnegyedes, kétcolos, attól függően, hogy milyen vastag és milyen nagy hordó készült belőle. Hordókat általában 40–50 litereseket készítettek, a kisebb hordók nem hozták be az árukat, nem érte meg csinálni.

A nagykereskedők, akik borral üzleteltek, készítették akár 700–800 literes óriáshordókat is, melyet állványról kellett csinálni. Az árak válto-

zóak voltak. Szokás volt, hogy a hordóért cserébe annyi must volt a fizetség, ahány literes volt a hordó.

A hordókészítés hosszadalmas és fáradságos munka volt, a tanulmány nem vállalkozik a munka folyamatának leírására. Edelényben is nagy kereslet volt a kádáripari termékek, főként a hordók iránt, különösen a háború után, mivel a fosztogató katonák gyakran, barbár módon összetörték a pincékben talált hordókat. Nagy keletje volt továbbá a káposztáshordóknak, melyek a hetivásárokon találtak vevőre. Sokszor három–négy kádár is árult a piacon vagy vásáron, s egymással versengve próbálták értékesíteni portékáikat.

Az edelényi ipartestület tömörítette a településen dolgozó iparosokat. Kerékgyártók, asztalosok, cipészek, szabók és sok egyéb mellett a kádárok is tagjai voltak. Gyakran rendeztek bálákat, zenés–táncos összejöveteleket, ahol találkozhattak és feledve a mindennapi gondot, együtt szórakoztak.

Az idősebb iparosok vasárnaponként is összejártak kuglizni, biliárdozni, kártyázni az iparoskör helyiségébe.

A kádármesterség ma már kihalófélben lévő szakma. Eltűntek a régi idők mesterei, akik nehéz fizikai munkával készítették a jó magyar bor számára az olykor évszázadokat túlélő hordókat. Sokan próbálták a munkák egyes fázisait gépesíteni, ám ez nem sikerült minden egyes részmunkát illetően. Sok olyan folyamat van, melyet valóban csak a régi módszerrel lehet elvégezni, s talán ebben rejlik mindaz a misztikum, melyet a kádármesterség, ez az ősi szakma mindörökké magáénak tudhat.

### **Felhasznált irodalom:**

Klinger Dezső–Erdősi Emil: A kádár. 1942.  
„A Kádár” Szakkönyv Kiadóhivatala, Pécs.

### **Adatközlő:**

ifj. Krizsán Lajos, Edelény, Tóth Á. u.

\*

A Borsodi Tájházban 1999. május 16-tól állandó kiállításon látható az edelényi kádárok műhelye. A régi szerszámokat, műhelyberendezést özv. Galkó Péterné és ifjú Krizsán Lajos adományozták a múzeumnak.